

ВИБОРЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

М. КОЗЮБРА

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри загальнотеоретичних
та державно-правових наук
(Національний університет
«Києво-Могилянська академія»)*

За роки незалежності в Україні випробувані всі основні виборчі системи — мажоритарна, пропорційна та змішана, щоправда, у найпростіших, можна навіть сказати найпримітивніших, їх варіантах. Причому змінювалися вони, як правило, напередодні виборів, підлаштовуючись не стільки під оптимальне забезпечення виборчих прав громадян та потреби суспільства, скільки під кон'юнктурні інтереси політичних сил, що знаходилися при владі. Тому невинядково виборча система, за якою відбувалися останні вибори до Верховної Ради України, вкотре продемонструвала свою неспроможність забезпечити прозорість виборчого процесу в Україні, справедливий, відповідно до волевиявлення виборців, розподіл місць в парламенті та досягнення основних функцій виборів загалом. Це свідчить про те, що пошук оптимальної для сучасних історичних, політичних, моральних і соціоментальних реалій України виборчої системи необхідно продовжувати.

© М. Козюбра, 2013

Проте такий пошук має здійснюватися не під диктат провладної парламентської більшості, що межує із відвертим шантажем, як це фактично відбувалося напередодні парламентських виборів 2012 р. і може продовжуватися у майбутньому (погрози представників провладної фракції про можливість повергнення до виключно мажоритарної виборчої системи, яка, очевидно, найбільше сьогодні влаштовує партію влади, лунають вже зараз), а на основі діалогу між парламентською більшістю і опозицією та вироблення узгодженого, консенсусного рішення у цьому складному питанні. Адже демократія у сучасному цивілізованому світі ґрунтується не на нав'язуванні меншості волі більшості чи підкоренні першої другій, до чого за попередньою традицією (не тільки радянською, хоч радянською особливо) зводилося її розуміння.

Як слушно зазначає відомий американський вчений О. Тоффлер, властиві індустріальному суспільству традиційні уявлення про демократію вимагають

сьогодні переосмислення відповідно до реалій ХХІ ст., що передбачає утвердження «якісно нових принципів демократичного плюралізму — демократії консенсусного суспільства, демократії “вирішальної меншості”». У цих умовах, розвиває його думку відомий український суспільствознавець А. Гальчинський, «принципи демократії більшості дедалі більшою мірою набувають неадекватності» [1].

Як свідчить досвід демократичних країн Заходу, до вибору виборчих систем вони ставляться вельми відповідально, не надто часто вдаючись до їх зміни, а якщо й певним чином змінюють їх, то роблять це досить вважено і обережно, враховуючи при цьому низку об’єктивних і суб’єктивних факторів. Цього не можна сказати про Україну.

Думки щодо критеріїв вибору найбільш раціональної у конкретних історичних умовах країни виборчої системи у вітчизняній літературі істотно розходяться. Одні автори вважають, що «запровадження тої чи іншої моделі виборчої системи є результатом суб’єктивного вибору членів парламенту» [2, 178] або ж політичної доцільності (на цю позицію фактично став Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 26 лютого 1998 р. у справі про вибори народних депутатів України) [3, 123–125]. Інші (їх більшість) дотримуються думки, що вибір виборчої системи хоч і не виключає суб’єктивних моментів, має ґрунтуватися все ж на об’єктивних критеріях, серед яких називаються, зокрема, ступінь консолідованості суспільства, розвинутості партійної системи, наявність чи відсутність поляризації між різними політичними партіями та співвідношення сил між ними, політичні традиції тощо, тобто критерії, насамперед, політичні.

Проте серед відомих фахівців у галузі виборчого права є й такі, які на перше місце серед критеріїв вибору виборчої системи висувують правові критерії. Ю. Ключковський, наприклад, вважає, що «найпершою передумовою обрання тої чи іншої виборчої системи для того чи іншого типу виборів в державі є забезпечення дотримання основних принципів виборчого права» [4, 121]. Саме у цьому, на його думку, «полягає перший правовий критерій» [4, 122]. Лише за умови забезпечення цього критерію можуть бути враховані інші критерії — сприйняття суспільством виборчої системи як об’єктивної і справедливої та критерій політичної доцільності [4, 122].

Не піддаючи сумніву те, що будь-яка виборча система у правовій державі має бути підпорядкована меті забезпечення демократичних принципів виборчого права, разом з тим важко погодитись, що саме вони мають визначальне значення в конкретно-історичних умовах конкретної країни для вибору виборчої системи. Адже, як слушно зазначає Ю. Ключковський, регулювання механізмів і процедур реалізації та захисту основних принципів виборчого права і виборчих прав є похідним від виборчої системи, оскільки саме «вибір системи впливає на конкретний зміст відповідних механізмів і процедур їх регулювання» [4, 119].

Це зовсім не означає, що чинники правового характеру мають залишатися осторонь процесу вибору виборчої системи. Проте їх, як на мене, варто шукати не стільки в більш-менш конкретизованих принципах виборчого права — періодичності, загальності, рівності, прямих, вільних виборів, таємного, особистого та одноразового голосування тощо, — скільки в основоположних, системостворюючих у

системі принципів права засадах. Визначальне місце серед них належить принципу верховенства права, що лежить в основі конституційного ладу будь-якої сучасної цивілізованої держави.

Інтелектуальна традиція верховенства права, зароджена ще в період античності, відповідно до якої воно нерозривно пов'язане з категорією справедливості, зберігає свої позиції й донині [5, 9]. На цю традицію опирався також Конституційний Суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 р. у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Згідно з мотивувальною частиною цього Рішення верховенство права зводиться до «ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності тощо», що не дає підстав для його ототожнення з верховенством закону [6, 314].

Поділяючи думку про те, що право (а отже, його верховенство) набуває властивого для нього змісту в понятті справедливості [7, 201], котра становить своєрідну гуманістичну домінанту верховенства права, водночас варто пам'ятати, що поняття справедливості має безліч інтерпретацій. Його різному визначають не тільки філософи, політологи, соціологи, спеціалісти в галузі етики, а й правознавці. Як поняття значною мірою неусталене, що не має якогось постійного змісту, справедливість не можна вважати «безпосереднім регулятивним імпульсом права» [8, 204]. Тому для практичного використання вона сама по собі, без прив'язки до конкретних ситуацій та поєднання з іншими складовими верховенства права, малопридатна. І яскравим підтвердженням цьому можуть слугувати наявні нині виборчі систе-

ми. Без урахування конкретних обставин, у яких вони функціонують, виборчі системи не можуть бути оцінені з позицій справедливості.

Мажоритарна система (як відносної, так і абсолютної більшості) хоч і сприяє персональному характеру представництва, проте є вкрай несправедливою для середніх і малих за своїм впливом політичних партій. Вона забезпечує істотні переваги великим партіям у парламенті, не відображає плюралізму суперечливих інтересів у суспільстві й політичних сил, що їх представляють, оскільки втрачається велика кількість голосів, поданих виборцями за кандидатів від партій, котрі програли вибори. Партія, котра здобула більшість голосів виборців у країні в цілому, за результатами виборів може отримати меншість місць в парламенті. І навпаки, партія, яка за кількістю поданих голосів за її кандидатів фактично програла вибори, може здобути більшість парламентських мандатів.

Якщо до цих ознак несправедливості (принаймні, з позицій певних політичних сил) мажоритарної виборчої системи додати різний ступінь впливу голосу окремого виборця на можливий результат виборів, невиключеність маніпуляцій з боку влади (правлячої партії або правлячої коаліції) через використання так званої «виборчої геометрії» тощо, то не важко дійти висновку, що до вибору мажоритарної виборчої системи слід підходити вкрай обережно.

Пропорційна виборча система хоч і має на меті забезпечити в парламенті ширше політичне представництво порівняно з мажоритарною, щодо малих партій ще несправедливіша, оскільки за неї переважно вилучають із розподілу мандатів партії, що не подолали встановленого виборчого бар'єру

(порогу). Партії ж — переможниці виборчих перегонів — збагачуються місцями в парламенті (часом, істотно) за рахунок «невдах». Якщо ж врахувати, що за відсутності внутрішньопартійної демократії, котру мали б гарантувати не лише партійні статuti, а й значною мірою закон про політичні партії, чого, на жаль, в Україні немає, пропорційна виборча система фактично служить вузькій партійній верхівці та призводить до відчуження від політики рядових членів партії й партійного електорату, то говорити навіть про віддалений зв'язок такої виборчої системи із справедливістю не доводиться. Не усуває вказаних несправедливостей, як показує досвід, зокрема вітчизняний, й змішана виборча система.

Тому якби виборчі системи оцінювалися виключно на предмет їх відповідності абстрактній категорії справедливості без прив'язки до конкретної ситуації тієї чи іншої країни, проблеми регулювання виборчого процесу, очевидно, ніколи не були б вирішені. Це цілком узгоджується з позицією Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії) Ради Європи, відповідно до якої «не існує такого поняття, як “найкраща” виборча система, яка може бути запроваджена у всіх країнах світу» [9, 23]. У зв'язку з цим Венеціанська Комісія «розглядає кожну ситуацію в її власному контексті та не застосовує жодних універсальних мірок» [9, 43]. Вона керується тим, що держави вільні у виборі своїх виборчих систем, оскільки будь-яка національна виборча система повинна конструюватися з урахуванням історичних, культурних, політичних, соціонаціональних та інших особливостей тієї чи іншої країни. Виборча система, досить доречна й ефективна для однієї країни,

не обов'язково буде такою самою доречною в іншій країні чи за інших обставин [9, 37–38]. Це ще раз підтверджує, що проблема вибору виборчої системи є вельми складною.

Як вже зазначалося, при її виборі має враховуватися безліч чинників. Проте всі вони мають бути «пропущені» крізь призму утвердження складових верховенства права — визначеності, передбачуваності, рівності, пропорційності, законності тощо. Тільки їх послідовне дотримання спроможне забезпечити об'єктивність і прозорість вибору виборчої системи, раціональне поєднання інтересів виборців, політичних сил і держави та досягнення основних функцій виборів — легалізації влади, селекції політичних керівників, «барометру» політичного життя країни.

Серед цих складових одне з провідних місць належить принципу визначеності.

У вітчизняній літературі він здебільшого зводиться до ясності, чіткості і доступності законів та інших нормативних актів. Тим часом за всієї важливості цього аспекту принципу визначеності, за своїм змістом він набагато ширший.

Принцип визначеності передбачає також узгодженість, несуперечливість правозастосовної практики, неупередженість судових рішень, їх обов'язковість і неухильну виконуваність тощо. Очевидно, вимоги визначеності можуть бути застосовані не тільки на етапі законотворчої (правотворчої) та правозастосовної діяльності, пов'язаної з правовим забезпеченням існуючої виборчої системи, а й на етапі її вибору.

Саме на цьому етапі закладаються підвалини майбутньої стабільності виборчої системи, її передбачуваності для виборців та відповідних політич-

них сил, впевненості у тому, що вона не змінюватиметься під кожні чергові чи позачергові вибори, тобто тих ознак принципу визначеності, без дотримання яких вже на етапі вибору подальша робота над механізмами і процедурами регулювання виборчої системи не може гарантувати її стабільність і прогнозованість. Звичайно, такий вибір виборчої системи вимагає високого професіоналізму, врахування безлічі об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на вибір, пошуку консенсусного рішення між парламентською більшістю і меншістю, а не «підкилимових» домовленостей чи брутальних торгів, як це, на жаль, нерідко відбувається в українському парламенті.

З вказаних позицій, насамперед, необхідно підходити до вибору відповідної моделі виборчої системи. У країні далеко неоднорідній, з надмірно поляризованими електоральними уподобаннями, безліччю партій, які здебільшого не мають вираженої ідеології, значною (якщо не переважною) частиною виборців з низьким рівнем політичної культури і усвідомлення своєї відповідальності за зроблений вибір, схильністю влади до застосування адміністративного ресурсу та різного роду виборчих маніпуляцій (зокрема прямого чи опосередкованого підкупу виборців, фальсифікацій при підрахунках голосів тощо) мажоритарна система за всієї її зовнішньої привабливості для певної частини, як правило, патерналістськи налаштованих виборців у нинішніх конкретно-історичних умовах України є, як на мене, непридатною. Її запровадження може призвести до ще більшої суспільної конфронтації, що засвідчили останні парламентські вибори на ряді мажоритарних округів.

Мажоритарні виборчі системи, як підтверджує досвід країн «старої де-

мократії», можуть успішно функціонувати, як правило, в умовах двопартійної системи, до якої Україна не готова перейти не тільки зараз, а й у найближчій історичній перспективі.

Однак ідея запровадження в Україні виключно мажоритарної виборчої системи, вигідної, як зазначалося, в нинішніх українських реаліях передусім владі, знаходить підтримку (не виключено з подачі самої влади) в деяких громадських об'єднаннях, які, як свідчать їх заяви в засобах масової інформації, мають намір винести це питання на всеукраїнський референдум за «народною ініціативою» відповідно до відверто неконституційного за змістом ряду положень Закону України «Про всеукраїнський референдум» (прийнятого до того ж із грубим порушенням конституційної процедури під завісу роботи Верховної Ради України попереднього скликання).

Більш придатною для забезпечення в парламенті ширшого партійного представництва порівняно з мажоритарною системою та досягнення мети виборів в нинішніх українських реаліях є, на думку багатьох фахівців у галузі виборчого права, пропорційна система. Проте й вона, або ж принаймні чимало її варіантів, як згадувалося раніше, не є бездоганними. Тому без застосування при їх обранні вимог верховенства права важко розраховувати на успіх.

Чи не найважливіше значення має така складова верховенства права, як принцип пропорційності, тобто збалансування інтересів виборців — їх вільного волевиявлення, прав і свобод та публічних інтересів — усунення можливості засилля в парламенті дрібних угруповань, сприяння його структуризації, полегшення формування відповідального перед парламентом уряду тощо. Цей баланс дося-

гається, зокрема, завдяки вдало обраному виборчому бар'єру. Обмеження представництва в парламенті (чи іншому виборчому органі) партій, які користуються не надто великою підтримкою виборців (саме так часто розуміється виборчий бар'єр) — не самоціль, а засіб підвищення ефективності роботи парламенту, полегшення діалогу між представленими у ньому політичними силами та пошуку компромісів, тобто досягнення публічно-корисних цілей.

Відповідно до згадуваного вже Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 р. встановлення виборчого бар'єру (порогу) «є питанням політичної доцільності і воно має вирішуватися Верховною Радою України» [3, 128]. І хоча з такою позицією Конституційного Суду України окремі судді КСУ не погодилися, вважаючи, що встановлення законом виборчого порогу «фактично спотворює результати голосування і волевиявлення виборців» [10, 16–18], вона видається загалом правильною (хоча, очевидно, й недостатньо аргументованою), оскільки чинний тоді 4 %-й поріг (до того ж в умовах функціонування змішаної системи) хоч певною мірою і впливав на рівень представництва в парламенті, проте в умовах надмірно роздутої партійної системи в Україні (яка, до речі, залишається такою й донині) все ж мав сприяти досягненню справедливої рівноваги між згаданим вище публічним, загальносуспільним інтересом та інтересом окремих виборців чи їхніх груп. Як свідчить практика Європейського суду з прав людини, таке збалансування інтересів не виходить за межі верховенства права й не суперечить одній із його основних вимог — принципу пропорційності. На потребу дотримання цього принципу у виборчому праві неодноразово

звертала увагу також Венеціанська Комісія [9, 52, 57, 61–62].

Проте у прямому зв'язку з названим принципом постає цілком логічне запитання: чи є межа виборчого порогу, що має визначатися на основі політичної доцільності? Де при його виборі закінчується політична доцільність і починають безпосередньо включатися у цей процес правові механізми? Ці запитання залишаються актуальними для України й сьогодні. І не тільки тому, що деякі народні депутати ще порівняно недавно пропонували підняти виборчий поріг до 10 % (щоправда, в межах чинної на той час пропорційної системи), а й з огляду на те, що чинний нині 5 %-й поріг для пропорційної частини змішаної виборчої системи не має достатнього правового обґрунтування. Він значною мірою механічно запозичений із практики зарубіжних країн.

Вітаючи загалом звернення до досвіду країн з давніми демократичними традиціями і більш-менш усталеними виборчими системами, разом з тим не можна не зважати на вітчизняні, часом унікальні, особливості, які спонукають до ретельних прорахунків можливих варіантів із використанням математичних методів, як це часто має місце на Заході.

Вибір виборчого порогу виключно на основі політичної доцільності, як свідчить зарубіжний досвід, дійсно призводить до спотворення волевиявлення виборців, а зрештою, до позбавлення значної їх частини свого представництва в парламенті чи іншому представницькому органі. Так, на парламентських виборах у Туреччині 2002 р. при 10 %-му виборчому бар'єрі «втраченими» виявилось понад 46 % голосів [4, 67], на виборах до Сейму Польщі 1993 р. при 5 %-му виборчому бар'єрі для партій і 8 %-му — для їх

об'єднань — 35 % голосів [11, 59]. То чи виправдано політичну доцільність у таких випадках підносити до рангу загальних принципів, як це інколи має місце у вітчизняній літературі?

Увага на цих питаннях акцентується зовсім не для того, щоб вважати існуючий нині в Україні 5 %-й бар'єр (до того ж у рамках змішаної виборчої системи) дискримінаційним, а щоб ще раз наголосити на важливості дотримання вимог верховенства права у цьому непростому виборі.

В його основі має знаходитися не інтерес влади, провладних політичних сил чи навіть політичний компроміс між парламентською більшістю і меншістю, а людина, котра за відомим висловом давньогрецького філософа Протагора, «є мірою всіх речей». У концентрованому вигляді й у людському вимірі правове начало представлене, насамперед, у вигляді невідчужуваних прав і свобод людини, у реалізації яких, власне, й полягає втілення принципу верховенства права.

Як зауважено в Декларації конференції щодо безпеки і співробітництва в Європі, «“верховенство права” означає не саму лише формальну законність (...) а й законність, ґрунтовану на визнанні й беззастережному прийнятті найвищої цінності людської особи і гарантовану інституціями, що становлять механізм її найповнішої реалізації». І далі: «Демократія є невід'ємною складовою верховенства права» [13, 128]. Участь громадян в управлінні справами держави, у здійсненні державної влади — одна з визначальних характеристик демократії, а найпоширенішою формою такої участі є вибори.

Демократія вимагає верховенства виборчого права [9, 26], тобто щоб вибори відповідали своєму основному призначенню, а виборчі закони забез-

печували виборцям вільне волевиявлення і гарантували їхні права і свободи. З утвердженням людини, її прав і свобод як найвищої цінності й із забезпеченням демократії пов'язує верховенство права також Конституція України.

Отже, політична доцільність може мати значення тією мірою, якою вона не перешкоджає досягненню самої мети виборів, не перетворює їх у декларацію.

Одна з основних функцій виборів полягає, як відомо, у легітимації влади. За їх допомогою народ як носій влади наділяє своїх представників мандатами на здійснення його суверенних прав. Таким чином, реалізується одне з найважливіших прав людини і громадянина. З позицій верховенства права та демократії вибори передбачають легітимацію влади не будь-яким способом, навіть формально визначеним у виборчому законі, а способом, що забезпечує свободу вибору для виборця. Тому, запроваджуючи відповідну виборчу систему та встановлюючи виборчий бар'єр (за пропорційної та змішаної системи), необхідно виходити з того, щоб з урахуванням конкретних умов та обставин, якщо й не звести нанівець, то принаймні пом'якшити дефекти несправедливості обраної виборчої системи, а не поглиблювати їх, підлаштовуючи виборчу систему під певну політичну кон'юнктуру.

Не менш є важливою функція виборів — бути «барометром» політичного життя. Під час виборів відбувається зіткнення інтересів різних політичних сил, різних поглядів і платформ, виразником яких є партії та інші політичні об'єднання. Результати виборів дають об'єктивну оцінку ступеню їх впливу, відображають настрої виборців, тенденцію політичного жит-

тя. Запровадження надмірно високого виборчого порогу практично нівелює цю функцію виборів, завдаючи шкоди вираженню суспільного плюралізму, без якого, як зазначив в одному зі своїх рішень Європейський суд з прав людини, «не може бути демократії» [11, 266].

Нарешті, ще одна особливо важлива функція виборів — бути засобом селекції політичного керівництва країною. На жаль, виборчі системи, що функціонували в Україні раніше, як функціонуюча нині, не виконують цієї функції. Ні попередня пропорційна система, ні нинішня змішана в її пропорційній частині не забезпечують виборцю вільного вибору своїх конкретних представників у парламенті чи іншому представницькому органі, оскільки виборець позбавлений можливості впливу на партійні списки. За нього це вирішують партійні лідери, до того ж майже не обтяжені будь-якою відповідальністю за зроблений вибір. Тому й з'являються у прохідних частинах списків їхні, або їхнього найближчого оточення, сини і дочки, брати і сестри, водії, охоронці, масажисти, не кажучи вже про представників великого бізнесу, котрі фінансують виборчі кампанії. Це істотно ускладнює ротацію партійної еліти, що посідає, як правило, перші місця у списках кандидатів, одержуючи «карт-бланш»

на проходження до парламенту, а з нього і до центральних органів виконавчої влади.

Якщо партія є достатньо впливовою у суспільстві, то депутати за таких умов фактично не обираються, а призначаються.

З викладеного випливає однозначний висновок: чинна нині в Україні виборча система (як і попередні) є вельми далекою від демократії та утвердження вимог верховенства права.

У зв'язку з цим цілком обґрунтованими є пропозиції про необхідність запровадження в Україні пропорційної системи з відкритими списками, за якою остаточний порядок кандидатів, в якому вони отримують мандати, визначається в кінцевому підсумку кількістю (відсотком) голосів, отриманих кожним депутатом. І хоча пропорційна система відкритих списків також має певні вади та створює певні технологічні проблеми [4, 69], у нинішніх конкретно-історичних умовах вона, очевидно, є найдоцільнішою для України.

Конкретні правові механізми та процедури її впровадження в національну практику та дотримання при їх формулюванні вимог верховенства права — це окрема тема, яка тією чи іншою мірою висвітлюватиметься в інших статтях цього номера журналу.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Гальчинський А. Кінець єврофедералізму? // Дзеркало тижня. — 2007. — № 41. — 2 листоп.
2. Marcelak O. System wyborczy Ukrainy: problem i sposoby ich rozwiazywania // Problemy prawa wyborczego Polski i Ukrainy. Materiały drugiego posiedzenia Polsko-Ukraińskiego klubu konstytucjonalistów. — Przemyśl ; Rzeszów, 2010.
3. Конституційний Суд України. Рішення. Висновки. 1997—2001 : у 2 кн. — К., 2001. — Кн. 1.
4. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство. — К., 2011.
5. Алан Т. Р. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. — К., 2008.
6. Конституційний Суд України. Рішення. Висновки. 2004. — К., 2005. — Кн. 5.
7. Бержель Ж.-Л. Общая теория права. — М., 2000.
8. Малахов В. П. Философия права. — М., 2002.
9. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права. Матеріали Венеціанської Комісії. ОБСЄ/БДІПЛ, ПАРЕ. — К., 2008.
10. Окрема думка судді Конституційного Суду України М. Савенка у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (консти-

- туційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 р. // Вісник Конституційного Суду України. — 1998. — № 2.
11. *Problemy prawa wyborczego Polski I Ukrainy. Materiały drugiego posiedzenia polsko-Ukraińskiego klubu konstytucjonalistów.*
 12. *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSFE* June 5 — July 29, 1990. Nors 3 and 4 // Цит. за: Таманага Б. Верховенство права. Історія. Політика. Теорія. — К., 2007.

Козюбра М. І. Виборча система України в контексті вимог верховенства права

Анотація. У статті аналізуються стан та перспективи реформування виборчої системи України. Основна увага у ній зосереджена на визначенні критеріїв вибору виборчої системи. Окрім політичних критеріїв, на які зазвичай посилаються політологи та фахівці в галузі виборчого права, великого значення у цьому процесі, на думку автора, набувають вимоги верховенства права — визначеність, передбачуваність, пропорційність, конституційність, законність. У зв'язку з цим у статті обґрунтовується необхідність дотримання цих вимог вже на етапі вибору виборчої системи та запровадження відповідного виборчого бар'єру у разі обрання пропорційної чи змішаної системи. Послідовне втілення вказаних вимог у життя є запорукою забезпечення вільного волевиявлення виборців, стабільності виборчої системи та реалізації основних функцій виборів — легітимації влади, селекції політичного керівництва країни, «барометру» політичного життя.

На завершення статті робиться висновок, що з позицій утвердження верховенства права найприйнятнішою у нинішніх конкретно-історичних умовах України є пропорційна виборча система з відкритими списками, необхідність запровадження якої вже давно обстоюється більшістю вітчизняних конституціоналістів, проте гальмується певними політичними силами, представленими у парламенті.

Ключові слова: виборча система, виборчий бар'єр, верховенство права, визначеність, передбачуваність, пропорційність, конституційність, законність.

Козюбра Н. И. Избирательная система Украины в контексте требований верховенства права

Аннотация. В статье анализируется состояние и перспективы реформирования избирательной системы Украины. Основное внимание в ней сосредоточено на определении критериев выбора избирательной системы. Помимо политических критериев, на которые обычно посылаются политики и специалисты в области избирательного права, большое значение в этом процессе, по мнению автора, приобретают требования верховенства права — определенность, предвиденность, пропорциональность, конституционность, законность. В связи с этим в статье обосновывается необходимость соблюдения этих требований уже на этапе выбора избирательной системы и определения соответствующего избирательного барьера в случае избрания пропорциональной или смешанной системы. Последовательное внедрение указанных требований в жизнь является залогом обеспечения свободного волеизъявления избирателей, стабильности избирательной системы и реализации основных функций выборов — легитимации власти, селекции политического руководства страны, «барометра» политической жизни.

В завершении статьи делается вывод, что с позиций утверждения верховенства права наиболее приемлемой в нынешних конкретно-исторических условиях Украины является пропорциональная избирательная система с открытыми списками, необходимость внедрения которой уже давно отстаивается большинством отечественных конституционалистов, однако тормозится определенными политическими силами, представленными в парламенте.

Ключевые слова: избирательная система, избирательный барьер, верховенство права, определенность, предвиденность, пропорциональность, конституционность, законность.

Koziubra M. Electoral System of Ukraine in the Context of the Rule of Law Requirements

Annotation. In this article, the Author analyses the current state and the perspectives for reforming of the electoral system of Ukraine. The Author focuses on the identification of the criteria for the selection of an electoral system. In addition to the political criteria that political scientists and election law experts usually refer to, in Author's opinion, the requirements of the Rule of Law — legal certainty, predictability, proportionality, constitutionality, legality — are of great importance in this process. Taking this into account, the Author argues for the necessity to fulfill these requirements from the very first stage of selection of an electoral system and introduction of a respective election threshold in case of selecting proportional or mixed system. Meeting these requirements consistently will ensure the expression of free will of voters, stability of the electoral system and performance of the fundamental functions of elections — legitimation of power, selection of political leadership of the state, being a «barometer» of political life.

Finally, the Author concludes that, from the standpoint of the implementation of the Rule of Law, the proportional system with open party-lists is the most appropriate in contemporary specific historical conditions in Ukraine. The necessity of introducing of such system has long been advocated by the majority of national constitutionalists; however, it is hampered by particular political forces represented in the Parliament.

Key words: electoral system, election threshold, Rule of Law, legal certainty, predictability, proportionality, legality.

